

### СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Гр. – Словарь української мови / [за ред. Б. Грінченка]. – К., 1907-1909. – Т. 1–4.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови. – К., 1982–1989. – Т. 1–3.

Жел. – Желехівський Є. Малорусско-німецький словар / Є. Желехівський, С. Недільський. – Львів, 1886. – Т. 1–2.

Шух. – Шухевич В. Гуцульщина. – Львів, 1899–1908. – Т. 1–5.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2014 р.

УДК 811.161.2'373:821.161.2-6.09

Світлана Богдан

(Східноєвропейський національний університет  
ім. Лесі Українки)

## ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ВІЙНИ В ЕПІСТОЛЯРНИХ ТЕКСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

*У статті простежено функціонування однієї з найвагоміших соціально-філософських опозитивних пар війна / мир, визначено реєстр похідних деривативних номенів лексеми війна, з'ясовано особливості її актуалізації в мовотворчості Лесі Українки, встановлено всі контексти експлікації в епістолярних текстах, що дає можливість визначити типологічні та індивідуальні ознаки використання; значну увагу приділено сполучувальним можливостям цієї лексеми і тим змінам семантичної структури, яких вона набуває внаслідок різних трансформацій.*

*Ключові слова:* бінарна опозиція, війна, концепт, Леся Українка.

## Светлана Богдан. ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ВОЙНЫ В ЭПИСТОЛЯРНЫХ ТЕКСТАХ ЛЕСИ УКРАИНКИ

*В статье рассмотрено функционирование одной из наиболее существенных социально-философских оппозитивных пар война / мир, определен реестр производных деривационных номенов лексеми война, установлены особенности ее актуализации в речетворчестве Леси Украинки, исследованы все контексты экспликации в эпистолярных текстах, что дает возможность определить типологические и индивидуальные признаки использования; значительное внимание уделено валентностным возможностям этой лексеми и тем изменениям семантической структуры, которые она приобретает вследствие различных трансформаций.*

*Ключевые слова:* бинарная оппозиция, война, концепт, Леся Украинка.

## Svitlana Bohdan. VERBALIZATION OF THE CONCEPT WAR IN LESYA UKRAINKA'S EPISTOLARY TEXTS

*The article deals with the research of the functioning of the potent social philosophical opposite lexeme pair war /peace. The list of the derivative nomens of the lexeme war has been compiled and the peculiarities of their actualization in the works by Lesia Ukrainka elucidated. All the explication contexts of the nomens functioning in the works by L.Ukrainka shed the light on the typology and individual characteristics of their use. In the focus of attention are the combinative capability of the lexeme war and the semantic structure changes obtained by the lexeme in the course of various transformations.*

*Key words:* binary opposition, war, concept, Lesia Ukrainka.

Основу семантичної площини кожного тексту і всієї національно-мовної картини світу, безперечно формують ключові лексеми, які здебільшого утворюють бінарні опозиції, що представляють собою протиставлення різних домінуючих понять, дій і поведінкових ознак (*добро–зло, життя–смерть, правда–брехня, світло–тьма, любов–ненависть, праведник–грішник, честь–безчестя* тощо). У світлі структуралізму вони розглядаються як логічні основи мислительної діяльності людини, яка завжди структурована опозитивно. Одним із вагомих бінарних опозитивів будь-якого мовного соціуму і окремої мовної особистості є, поза сумнівом, *війна та мир*.

У сучасному мовознавстві переважає концептуальний підхід до вивчення цих лексем. Одразу зауважимо, що концепт *війна* належить до більш актуалізованих об'єктів наукового аналізу на противагу концепту *мир*, до речі, не лише мовознавчого, а й літературознавчого, філософського, соціологічного тощо. Лінгвісти найчастіше зосереджують увагу на особливостях функціонування цього концепту в різних функційних стилях, цілком умотивовано й передбачувано – як елемент семантичної площини дискурсів чи текстів різних жанрів або як складову мовотворчості письменника (на матеріалі різних мов) (Ю. І. Авраменко [1], Л. І. Ахметсагірова [2], Л. М. Венедиктова [3], В. Б. Волкова [4], О. В. Головань [5], Г. І. Зіатдінова [6], Т. О. Корнєєнко [7], В. Б. Крячко [8], О. А. Ліпіна [9], П. В. Нікітіна [11], Н. В. Рабкіна [12], Ш. Рамазанова [13], С. В. Резнік [14], В. О. Хоруженко [18], В. М. Шовковий [19], А. Ш. Юсупова [20] тощо).

*Війна та мир* як елементи епістолярного тексту не були дотепер об'єктом жодного дослідження (і не лише в українському мовознавстві), незважаючи на те, що кожен адресант, безперечно, осмислював ці визначальні поняття суспільного буття як важливі філософські категорії, ключові виміри людського буття. Власне, ці обставини передусім і мотивували вибір нашого дослідження: потребою пізнання індивідуального відображення, змістового осмислення й словесної адаптації (трансформації) цих знакових понять у мовотворчості Лесі Українки, поетичні тексти якої загалом, за спостереженнями багатьох мовознавців, побудовані всуціль на прийомі контрасту й протиставлення.

Епістолярні тексти Лесі Українки, як свідчать наші спостереження, не меншою мірою актуалізують найрізноманітніші опозитивні пари, які відображають передусім її ціннісні орієнтації, моральні максими й константи, що мали безперечно стереотипний вияв, бо експліковані під час спонтанного, непередбаченого й не саморедатованого мовлення адресантки. Вони значною мірою відображають водночас найчастотніші загальномовні українські опозитивні універсалії, вербалізовані й індивідуально трансформовані в різних типах її текстів. Це, зокрема, антонімічні пари *любов-ненависть* (пригадаймо хоча б афористичні епістолярні твердження Лесі Українки про хронічність її почувань *любові та ненависті*), *добро-зло, правда-кривда, світло-темрява/тьма, хворий-здоровий, бідний-багатий, щастя-нещастя, життя-смерть, радість-сум / печаль, дух, душа-тіло, друг-ворог, сміх-сльози, честь-безчестя, перемога-поразка* тощо. Опозитивна пара *мир-війна*, хоч і не найпродуктивніша за кількісними параметрами в її листовних текстах, однак, кажучи стилістично увиразненою в ідіостилі Лесі Українки означальною лексемою, може визначатися як «*характеристична*» для декодування її внутрішнього світу й формування цілісного автопортрета, а тому розглянемо крізь її призму домінуючі особистісні актуалізації цих концептів у листовній мовотворчості.

Будь-який концепт, за Ю. С. Степановим, представляє собою «згусток культури в свідомості людини: те, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини» [14], тобто концепт – завжди індивідуалізований фрагмент ментального простору. Ірраціональні елементи пізнання (почуття, бажання) узвичаєно кваліфікують як *концепти пізнання* (С. А. Аскольдова), натомість *художні концепти* виникають у результаті поєднання понять, уявлень, почуттів, емоцій і навіть вольових виявів [10]. Це дає підстави стверджувати, що аналіз найбільш індивідуально увиразнених текстів, зокрема епістолярних і художніх, дозволяє проникнути в емоційну сферу мовної особистості, а також змодельювати уявлення про константи через поєднання індивідуальних художніх концептів [10].

*Війна* як суспільно-політичний феномен знаходить яскраве втілення в будь-якій національно-мовній та індивідуально-мовній картинах світу. Як справедливо стверджує Л. М. Венедиктова, концепт «війна – це етнічно, культурно зумовлене, складне, структурно-смісловне, вербалізоване утворення, яке ґрунтується на понятійній основі і включає в свою архітектоніку образ і оцінку. Понятійна складова формується фактуальною інформацією про війну як реальне явище, що слугує основою для утворення концепту. Образна складова культурного концепту «війна» пов'язана зі способом пізнання дійсності, і в неї входять усі ті наївні уявлення, які існують у свідомості різномовних індивідів у зв'язку з цим концептом» [3]. Найчастотніші ключові лексеми таких контекстів виразно відтворюють концептуальні значеннєві обсяги: *війна – це руїна, тривога, горе, втрати* тощо.

Лінгвістична природа будь-якого культурного концепту, як відомо, передбачає його закріпленість за певними вербальними засобами реалізації, сукупність яких становить план вираження відповідного лексико-тематичного поля, побудованого навколо домінанти (ядра), представлені словом концепту [8]. В основі лексико-семантичного поля 'війна' знаходиться базова лексема *війна*, яка цілком прогнозовано є основним репрезентантом цього концепту. Власне вона експлікує найчастіше цей концепт. «Словник української мови» тлумачить цю лексему як «1. Організовану збройну боротьбу між державами, суспільними класами тощо. 2. перен. Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба» [16, I, с. 669].

Номінативне поле концепту *війна* в епістолярних текстах Лесі Українки вербалізоване передусім лексемами *війна, військо, військовий, воєнний*. Ці номени становлять його ядерну зону. Периферію (*близьку або прядерну*), за нашими спостереженнями, утворюють номінації *враги, ворогування, зброя, узброїти, герой (герої, героїня), героїчно, героїство, героїзм, героїчний /-а, /-е, зрада, зрадити, зрадниця, зрадливо, перемога, перемогти, непереможний /-а, /-е*). Периферію *віддалену* формують лексеми *служити, відслужувати, стрільба, ранені, біженці, оборона, облога, санітарні візитації* тощо.

Цілком прогнозовано пряме вживання названих лексем у листах Лесі Українки належить до факультативних, як-от в інформації про мобілізацію до війська її знайомого п. Славинського, який раніше був «редактором часописі «Южные записки», а «...тепер він офіцером у війську – забрали його несподівано до війська, та ще добре хоч не на **війну** (тут і далі вирізнення в тексті мої. – С. Б.), а відслужувати на місці тих, що на **війну** пішли, так що все ж він на Україні лишиється. Дуже він з того не рад, що мусив перо на стрільбу змінити, але що ж має робити?» [17, XII, с. 121] (далі, покликаючись на це видання, зазначатимемо лише том і сторінку).

Зосібна варто виокремити ті епістолярні контексти, які є описами реальних днів війни. Привертає увагу відображення в них емоційного стану співпереживання як реакції на побачене Лесею Українкою в тривожні дні 1912 року. До речі, детальні описи й враження від власних спостережень воєнних подій цього періоду спостережено в кількох листах до різних адресатів, що відповідно позначилося на їхній стилістиці та інформаційному вимірі, пор.: «От «стоїмо» в Константинополі, сьогодні в 4 години по обіді їдемо далі (се запізнення на 5 годин). В Дарданеллах будемо завтра і завтра ж, як запевняють, минемо їх. **Ескадри**, правда, стоять тут «на страх», уже не знаю, кому – **врагам**, а може, й друзям? **Війни** звідси не чути, але видно **військо, ранених**, і якимось чувається пригнічений настрій міста – вечорами темрява, днями тільки діловий гомін, але ні співів, ні музики, як бувало раніше. У нас сьогодні напакувалося подорожніх, скільки могло влізти, – переважно греки, се вже втікають «на всякий случай» (йдеться про балканську війну 1912-1913 рр.) [17, XII, с. 415–416] (до сестри Ольги Косач, 10 листопада 1912 року, Стамбул) і «Спинився на день в Одесі, приїздили сестри (Ліля і Дорочка), помогли комусь далі вирушити, і знов він пустився на море, їхав попри мовчазний, темний, **військовим** лихом пригнічений Царград, попри веселу, ентузіазмом охоплену Грецію, помежи **мін**, заложених у Смірнській затоці, їхав довго, довше, ніж треба, тому що **війна** і карантини поробили всякі перепони, два тижні їхав» [17, XII, с. 455] (до О. Ю. Кобилянської, 3 квітня 1913 року, Хельван).

Симптоматичний також «воєнний» коментар Лесі Українки в листі до сестри Ольги 13 березня 1900 р. з Тарту про англо-бурську війну 1899–1902 рр., який містить стереотипний

оцінний вираз (як в індивідуальному, так і в загальномовному словникові будь-якого народу) – **хоч би вже та війна кінчалась**: «За бурами та англічанами тут просто поступити не можна, тільки й розмови. Хоч би вже та війна кінчалась, то для всіх було б краще (окрім російських) газет!» [17, XI, с. 170]. Про неоднакове сприйняття різних етносів одного з епізодів цієї ж війни йдеться в іншому листі з Сан-Ремо 15 березня 1902 року до Ізидори Косач: «Зрештою, й англічанам „піст“, – вони всі зажурені, що їх військо з Метуеном бури розбили, через те навіть на гонки яхт не ходять, а в самих гонках тільки дві англійські яхти беруть участь, і то, певне, ірландські (ірландці не журяться англійською бідною)» [17, XI, с. 331]. Цей фрагмент асоціативно проектується на інший загальномовний український стереотип: *півсвіту плаче – півсвіту скаче*. Крім того, він актуалізує водночас англо-ірландський антагонізм посередництвом розмовного оцінного виразу *не журяться чужою бідною*.

Концепт *війна* знаходить своє мовне вираження в листах Лесі Українки здебільшого в метафоричних моделях, в яких вирізняються образи, пов'язані з характеристикою міжособистісних взаємин різних комунікантів і її власних. В таких контекстах лексема *війна* найчастіше експлікує семи 'незгода' та 'протистояння', пор.: «Мені приємніше було почувати, що я нічогосінько, навіть формально, не винна видавцям «Віку», таким способом я маю цілком вільні руки в разі дальшої «**війни**» [17, XII, с. 37]; «По-моєму, діло взагалі не в ворогуванні з Єфремовим і С°, – чим менше буде особистого ворогування, тим краще!...], а щодо «**війни духу**», то я згідна з тобою: *pas de grâce, pas de quartier!* (ніякої ласки, ніякої пощади! (франц.)). І, здається, я так і поступаю, принаймні свідомо я так хочу поступати» [17, XII, с. 40]. Метафора *війна духу* окреслює поведінковий вибір адресантки, сформований, за її твердженням мамою: непоступливість і безкомпромісність у тих ситуаціях, які стосуються духовного виміру й духовних орієнтирів.

Вагомим компонентом семантичної площини епістолярних текстів Лесі Українки можна вважати також інтекстові актуалізації з опорною лексемою *війна*, що представлені загальновідомими сентенціями-міркуваннями про *війну*, як-от відомий вислів **на війні як на війні**, експлікований у листах французькою мовою (*a la guerre comme a la guerre*). Вжито його для вмотивованості «літературних воєн» поміж радикалами і водночас як самохарактеристику: «Про партії галицькі часто приходиться сказати, що вони всі одна одної краще щодо полемічних звичаїв. Проте, на мою думку, радикали роблять більш позитивної роботи в народі і ближче стоять до його потреб. А що в них часто літературна війна доходить до каннібальства, се правда. Бувши у Львові, я казала про се декому з радикалів, мені відповідали, що інакше не можна: *a la guerre comme a la guerre* (на **війні** як на **війні** (франц.)). Але, очевидно, я не маю «політичного темпераменту», бо ніяк не можу зрозуміти конечності такої тактики **військової**» [17, X, с. 170]. А отже, для неї був неприйнятний загальноновизнаний виправдальний дискурс: цитований вираз, як відомо, передбачає ствердження правомірності певних вчинків обставинами війни (здебільшого позначених негативними маркерами). На Лесині переконання, невмотивованість такої тактики очевидна з огляду на ненормативність, а тому вона не може за жодних умов належати до її особистісних ознак.

Виразну складову самооцінки має також узвичаєний вираз *і один у полі воїн*. Ужито його як засіб автопортретування в листі до Драгоманових 3 вересня 1894 року з Владіаї: «Шкода тільки, що товаришів у мене трохи мало, ну, та все ж не буду одна в полі. Врешті і **один в полі єсть коли не воїн, то все ж робітник**, а се, може, більш стоїть, ніж воїнське званіє!» [17, X, с. 257]. Леся Українка, семантично трансформуючи загальновідомий афоризм, підкреслює вагому його складову: діяльнісний аспект кожної особистості, доконечну потребу й результативність праці на суспільній ниві навіть однієї людини.

Механізм формування смислу лексеми *війна*, як і будь-якої іншої, пов'язаний із поняттям валентності мовного знака, тобто здатністю окремого знака вступати у зв'язок із іншими знаками для формування певних семантичних єдностей. Як стверджують особливості узуальної актуалізації цієї лексеми, основним і найбільш сутнісним для неї виявляється ознаковий спектр. Традиційно специфіку поля «ознаки війни» в українській мові визначає ряд прикметників. Їх можна диференціювати за специфікою оцінки на такі групи: 1. **Позитивно марковані**

(меліоративи): *священна, вітчизняна, визвольна війна*. 2. **Негативно забарвлені** (пейоративи): *дика, несправедлива, гірка війна*. 3. **Нейтральні**: *турецька, кримська війна* (такі найменування представлені здебільшого означальними лексемами, що мають граматичний статус прикметників, і є офіційними назвами воєн).

У листах Лесі Українки ознаковий ряд *війни* представлений факультативно лише кількома прикметниковими лексемам, які актуалізують «географію воєн» [8], свідком яких вона стала або тих, які згадувала в епістолярних діалогах. Зокрема, в її листовних текстах фіксовано кілька кваліфікативних назв різних воєн, зокрема, *турецька війна* (в контексті аналізу пісенних сюжетів цього періоду [17, X, с. 124]) та *італо-турко-балканська війна* [17, XII, с. 412].

Одним із найвідоміших і частотних переносних уживань лексеми *війна*, актуалізованих в епістолярних *текстах* Лесі Українки є, очевидно, стереотипний вираз *тридцятилітня війна* як фрагмент автохарактеристики: так вона, як відомо, іменувала іронічно свою багатолітню боротьбу з туберкульозом, перші рецидиви якого засвідчено 1881 року. Щоправда, листовну фіксацію цього виразу спостережено лише в листі до сестри Ольги 5 серпня 1912 р. з Кутаїсі: «*Вже і вік мій такий, коли організмові стає трудніше боротись, – адже се справжня «30-літня» війна його з туберкульозом!*» [17, XII, с. 406], хоча в примітках [X, с. 432] зауважено, що саме так вона характеризувала неодноразово власну недугу і в безпосередньому спілкуванні з іншими комунікантами. Паралелі цього автопортретного найменування з відомими історичними реаліями – *тридцятилітньою війною* в Європі XVII ст. (1618–1648 рр.) – безсумнівні.

Сема 'конфронтація' імплікована також в епістолярних текстах через типові валентнісні моделі лексеми *війна* з дієсловами: *почати війну, йти на війну, піти на війну, оголосити війну, узброїтись, озброїтись, вернутись з війни, атакувати, штурмувати, вратись в бій*.

У листах Лесі Українки стереотипний вираз *йти на війну* актуалізовано в переносному значенні – йдеться про війну з хворобою. Вражає емоційна рівновага Лесі Українки (принаймні, зовнішня) щодо перебігу майбутніх подій і перспектив, пов'язаних із операцією: «*Отже, для операції треба сили відпору не менш, ніж для вприскування, може й більше. Коли йти на війну, то треба узброїтись*» [17, XI, с. 30]. Насамперед привертає увагу архаїчна лексема *узброїтись* (замість очікуваної – *озброїтись*), яка в цьому контексті експлікує додатково сему 'мужність' і визначає комунікативний намір адресантки як готовність прийняти прийдешню боротьбу з зачасним внутрішнім ворогом.

Установлено (цілком прогнозовано) суттєві зв'язки цього концепту з іншими, близькими за смыслом концептами мовної картини світу українців, які визначають почасти як субконцепти. Це, зокрема, *битва, бій, січ, ворог / враг* тощо. Всі ці лексеми складають асоціативне поле концепту *війна*, бо їх об'єднує сема 'протистояння сторін'. Саме через асоціативні зв'язки актуалізовано особливості пізнавальної діяльності людини, тобто саме пізнання детермінує їх.

Асоціативно з ключовою лексемою *війна* в українській мові щонайбільше пов'язані ті, що похідні від номінацій *військо* – *військовий* (іменник), *військовий /-е, -а* (прикметник) та *воїн* – *вояки, воїнство, войовитий, войовник, войовниця, войовничий*. У Лесиних листах актуалізовані лише лексеми *військовий* та *військо*.

Спостережено, що змістовий вимір концепту *війна* у лексичній структурі епістолярних текстів Лесі Українки завжди репрезентований опозитивно до змісту концепту *мир*, про що йтиметься в нашій наступній розвідці.

Дослідження текстових реалізацій концепту *війна* ствердило багатовимірність і варіативність цього явища, відображеного в семантиці одиниць різних рівнів (насамперед, лексичного та фразеологічного) як універсальної ознаки. Специфіка цієї ознаки полягає передусім у своєрідності моделей його комбінаторики. Існування універсальних ознак зумовлено загальним негативним ставленням до війни і позитивним до миру як соціальних та суспільно-політичних і соціальних феноменів. Мовна особистість завжди формує власне ставлення до *війни*, орієнтуючись не лише на національно-специфічні культурні цінності, а й на загальнолюдські, про що стверджують насамперед трансформи узвичаєних сентенцій з цими

лексемами. Установлено, що концепт *війна* має не лише частотнішу, а й вербально уявлену репрезентацію на противагу концепту *мир*. Найважливішими ознаками концепту *війна* в епістолярних текстах Лесі Українки можна вважати його переносні вживання, які актуалізують не так універсальні, як індивідуальні значення цього концепту, відображені в мовній свідомості Лесі Українки як *боротьба / війна* за власне здоров'я, за право бути рівноправним робітником на письменницькій та громадській ниві поряд із іншими, за здатність тримати поведінкову рівновагу навіть за найскрутніших життєвих перипетій. Очевидно, правомірно стверджувати, що саме лексема *війна* відтворює ідейний зміст цього концепту і слугує насамперед для відображення внутрішнього світу Лесі Українки в більшості випадків уживання цієї лексеми.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко Ю. И. Особенности функционирования и эволюция концепта «война» в романах Г. Бёлля: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (немецкая литература)» / Ю. И. Авраменко. – Магнитогорск, 2011. – 225 с.
2. Ахметсагирова Л. И. Образы фразеологизмов военного происхождения (на материале русского и немецкого языков) / Л. И. Ахметсагирова // Известия Волгоградского педагогического университета. – 2010. – №2 (46). – С. 79–83.
3. Венедиктова Л. Н. Концепт «война» в языковой картине мира: сопоставительное исследование на материале английского и русского языков: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Л. Н. Венедиктова. – Тюмень, 2004. – 180 с.
4. Волкова В. Б. Пространственно-временная модель концепта «война» в «кавказской» прозе В. С. Макарина [Электронный ресурс] / В. Б. Волкова. – Режим доступа : <http://publishing-vak.ru/archive-2012/philology-4-volkova.htm> (24.04.2014).
5. Головань О. В. Семантико-ассоциативная структура концепта «война»: на материале произведений Р. Олдингтона и В. М. Гаршина: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / О. В. Головань. – Барнаул, 2003. – 154 с.
6. Зиатдинова Г. И. Концепт «сугыш» в татарских поговорках / Г. И. Зиатдинова // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2009. – №10 (44). – С. 112–116.
7. Корнеев Т. А. Эмоционально-идеологический компонент концепта «Krieg»: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Т. А. Корнеев. – Саранск, 2012. – 222 с.
8. Крячко В. Б. Концептосфера «война» в английской и русской лингвокультурах : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / В. Б. Крячко. – Волгоград, 2007. – 233 с.
9. Липина Е. А. Реализация лингвокультурного концепта «Время военное / Kriegszeit» в идиолектах К. М. Симонова и Э. М. Рэмарка: на материале текстов военной прозы : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Е. А. Липина. – Тюмень, 2008. – 164 с.
10. Митрофанова О. И. Влияние христианской традиции на концептосферу русского литературного языка: концепт мир в поэзии П. А. Вяземского [Электронный ресурс] / О. И. Митрофанова. – Режим доступа: <http://kds.eparhia.ru/bibliot/konfer2/lingvistika/mitrofanova/> (10.03.2014).
11. Никитина П. В. Макроконцепт война в языковой картине мира Н. А. Дуровой [Электронный ресурс] / П. В. Никитина. – Режим доступа: [http://www.confcontact.com/2012\\_03\\_15/fl4\\_nikitina.php](http://www.confcontact.com/2012_03_15/fl4_nikitina.php) (15.03.2014).
12. Рабкина Н. В. Концепт WAR в англоязычной военной поэзии: дисс. ... канд. филол. наук: специальность: спец. 10.02.04 «Германские языки (английский язык)» / Н. В. Рабкина. – Иркутск, 2009. – 200 с.
13. Рамазанова Шелале. Концепт «Крымская война» в русском языковом сознании второй половины XIX века: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Шелале Рамазанова. – М., 2012. – 217 с.
14. Резник С. В. Идеологемы и концепты войны и мира в исламе : дисс. ... канд. филол. наук: спец. 09.00.13 «Философия и история религии» / С. В. Резник. – Белгород, 2004. – 176 с.
15. Степанов Ю. С. Концепт / Ю. С. Степанов // Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40–76.
16. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.

17. Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. / Леся Українка. – К.: Наук. думка, 1975–1979. – Т. X. – 542 с.; Т. XI. – 478 с.; Т. XII. – 694 с.
18. Хоруженко В. А. Концепты «Война» и «Враг» в современной русскоязычной публицистике: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.10 «Журналистика» / В. А. Хоруженко. – М., 2010. – 162 с.
19. Шовковий В. Н. Содержание концепта «Bellum» в латинском историческом дискурсе [Электронный ресурс] / В. Н. Шовковий // Филология и литературоведение. – 2013. – № 12. – Режим доступа: <http://philology.snowka.ru/2013/12/632> (24.04.2014).
20. Юсупова А. Ш. Военная лексика в татарско-русских и русско-татарских словарях XIX века / А. Ш. Юсупова // Актуальные проблемы естественных и гуманитарных наук. – Казань: Казанский гос. ун-т, 2006. – С. 274–277.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014 р.

УДК 82.09

Роман Бубняк, Ганна Бубняк

(Тернопільський національний педагогічний  
університет ім. В. Гнатюка)

## ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОВОГО ДИСКУРСУ ПРО «ЗЕМЛЮ» ЗОЛЯ

*Стаття присвячена розумінню особливостей Франкового дискурсу (системи міркувань) про «Землю» Золя. Спостереження І. Франка цілком підпорядковані тому, щоб проілюструвати думки про новаторство французьких реалістів і передусім – Золя. Дискурс І. Франка спирається на знання художніх текстів, літературно-критичних статей і природознавчих праць.*

*Ключові слова: мовлення, рецепція, текст, дискурс, літературна критика, критичний дискурс.*

Роман Бубняк, Анна Бубняк. ОСОБЕННОСТИ ДИСКУРСА И. ФРАНКО О «ЗЕМЛЕ» ЗОЛЯ

*Статья посвящена пониманию особенностей дискурса И. Франко (системы мышления) о «Земле» Золя. Наблюдения И. Франко полностью подчинены тому, чтобы проиллюстрировать размышления о новаторстве французских реалистов и в первую очередь – Золя. Дискурс И. Франко базируется на знании художественных текстов, литературно-критических статей и естественных трудов.*

*Ключевые слова: речь, рецепция, текст, дискурс, литературная критика, критический дискурс.*

Roman Bubniak, Anna Bubniak. I. FRANKO'S UNDERSTANDING OF PECULIARITIES OF ZOLA'S DISCOURSE IN THE NOVEL «THE LAND»

*The article is dedicated to Franko's understanding of peculiarities of Zola's discourse in the novel «The land». I. Franko tries to underline the novelty of the French realistic school and in particular Zola. Franko's discourse is based on Zola's literary works, literary articles and critics, and works about nature.*

*Key words: speech, text, reception, discourse, literary criticism, critical discourse.*

Матеріал, який розглядається у статті, був уже об'єктом аналізу в руслі дослідження українсько-французьких літературних зв'язків в історико-літературному аспекті. Ми зосередилися на корпусі листів, рецензій, оглядових і проблемних статей Івана Франка,